

Bilgi İnanç Norm Teorisi Bağlamında Çevreye Sorumlu Davranışlar: Seyahat Amacına Göre Değerlendirme*

Seda ERKEKLİ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Rekreasyon Yönetimi, seda.erkekli@hbv.edu.tr, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0003-2482-1121

Üzeyir KEMENT, Ordu Üniversitesi Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları, uzeyirkement@odu.edu.tr, Ordu, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3190-907

Öz

Turistik destinasyonlar, bireylerin çalışma yaşamı ve sorumluluklarından kaynaklanan zihinsel ve fiziksel yorgunluklarını azaltmada iyileştirici bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Bilgi-İnanç-Norm (BİN) teorisi çerçevesinde Safranbolu'yu ziyaret eden turistlerin çevreye yönelik sorumlu davranışlarını, destinasyon türlerine göre incelemektir. Doğa merkezli, kültürel miras merkezli ve şehir turizmi amaçlı ziyaretler karşılaştırılarak karar süreci analiz edilmiştir. Tanımlayıcı araştırma desenine sahip çalışmada örneklem olarak Safranbolu seçilmiştir; 274 katılımcıdan anket yoluyla veri toplanmıştır. SmartPLS programı kullanılarak yapısal eşitlik modeli ile hipotezler test edilmiştir. Bulgulara göre, biyosferik değer ve çevresel bilgi, ekolojik dünya görüşünü; bu görüş, sonuçların farkındalığını; farkındalık ise sırasıyla sorumluluk yüklemeyi, kişisel normu ve çevresel duyarlı davranışı pozitif yönde etkilemektedir. Çoklu grup analizine göre, biyosferik değer-ekolojik dünya görüşü ilişkisinde etki düzeyi doğal kaynak odaklı ziyaretçilerde daha yüksek çıkmıştır. Çevresel bilgi-ekolojik dünya görüşü ilişkisinde kültürel miras odaklı ziyaretçiler, şehir turu ziyaretçilerine kıyasla daha yüksek etki düzeyine sahiptir. Ekolojik dünya görüşü-sonuçların farkındalığı ilişkisinde ise şehir turu ziyaretçilerinin etkisi daha fazladır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi İnanç Norm Teorisi, Çevreye sorumlu davranış, Seyahat, Turizm, Destinasyon

Environmentally Responsible Behaviors in the Context of Knowledge Belief Norm Theory: Evaluation Based on Travel Purpose

Abstract

Tourist destinations play a therapeutic role in reducing the mental and physical fatigue that individuals experience due to their work lives and responsibilities. In this context, the study aimed to examine the environmentally responsible behaviors of tourists visiting Safranbolu based on destination types, within the framework of the Knowledge-Belief-Norm (KBN) theory. The decision-making process was analyzed by comparing nature-centered, cultural heritage-centered, and city tourism visits. Safranbolu was selected as a sample in this descriptive research study, and data were collected via a survey from 274 participants. Hypotheses were tested using structural equation modeling using SmartPLS. Findings indicated that biospheric value and environmental knowledge positively influence ecological worldview, which in turn influences awareness of consequences, and awareness positively influences ascription of responsibility, personal norms, and environmentally responsible behavior. Multi-group analysis revealed a higher level of influence on the biospheric value-ecological worldview relationship among natural resource-focused visitors. Cultural heritage-focused visitors had a higher level of influence on the environmental knowledge-ecological worldview relationship compared to city tour visitors. City tour visitors have a greater impact on the ecological worldview-consequences relationship.

Keywords: Knowledge Belief Norm Theory, Environmentally responsible behavior, Travel, Tourism, Destination

* Makalede, veri toplama aşaması için gerekli etik kurulu belgesi Ordu Üniversitesi/ Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu ve 24/11/2022/15 düzenlenmiştir.

Extended Summary

Background:

Developing technology, changes, and industrialization have brought about changes in individuals' perspectives on life. These changes have led to the emergence of alternative tourism types that utilize diverse resources to meet individual needs. The increasing diversity of tourism has led to an in-depth examination of human-nature interactions. With the diversity of tourism types, the issue of resource sustainability has become a hot topic. Ensuring sustainability in terms of the natural, socioeconomic, and cultural environments by individuals during tourism experiences is of critical importance (Rasoolimanesh et al., 2024). Identifying responsible behaviors exhibited by individuals to ensure resource sustainability is crucial (Harish & Rao, 2024). Examining the characteristics of destinations and individual behaviors is crucial for raising environmental awareness in individuals and reflecting this awareness in their behaviors (Wang et al., 2023).

Research Purpose:

This research aims to identify human-nature interactions and individuals' environmental sensitivities. Identifying environmentally responsible behaviors is critical to eliminating environmental problems. In this context, the aim of this research is to examine the environmentally responsible behaviors of tourists visiting Safranbolu based on different destination characteristics within the context of knowledge-belief-norm theory. By distinguishing between different destination characteristics, we aim to identify the moderating role of tourism destinations in tourists' environmentally responsible behaviors.

Methodology:

The research population consists of individuals over the age of 18 who have visited Safranbolu at least once for a nature-centered, cultural heritage-centered, or urban tourism-centered purpose. Simple random sampling was used as the data collection method. This method was employed due to its rapid and efficient data access. Data were collected from 274 face-to-face surveys between March 2023 and June 2024. A questionnaire form was used throughout the data collection process. The first section of the survey included demographic characteristics of the participants, while the second section included scales based on the KBN theory. Statements regarding the variables of biospheric value (Han et al., 2017), environmental knowledge (Liobikien & Poškus, 2019), ecological worldview (Hawcroft & Milfont, 2010), awareness of consequences and attribution of responsibility (Ghazali et al., 2019), personal norm (Bronfman et al., 2015), and environmentally responsible behavior (Cheng et al., 2013) were measured with a five-point Likert scale.

Findings:

Of the visitors, 67.5% traveled to Safranbolu for cultural heritage purposes, 23.0% for city tours, 7.7% for natural resources, and 1.8% for other purposes. Structural equation model analysis results indicated that biospheric value ($\beta_{BD \rightarrow EDG} = 0.252$, $t = 4.658$, $p = 0.000$) and environmental knowledge ($\beta_{CB \rightarrow EDG} = 0.485$, $t = 9.092$, $p = 0.000$) positively influenced the ecological worldview. In addition, it was concluded that ecological worldview ($\beta_{EDG \rightarrow SF} = 0.596$, $t = 11.155$, $p = 0.000$) positively affects awareness of consequences, while awareness of consequences ($\beta_{SF \rightarrow SY} = 0.618$, $t = 121.780$, $p = 0.000$) positively affects attribution of responsibility. In addition, attribution of responsibility ($\beta_{SY \rightarrow KN} = 0.564$, $t = 8.868$, $p = 0.000$) positively affects personal norm, and personal norm ($\beta_{KN \rightarrow CDD} = 0.583$, $t = 9.157$, $p = 0.000$) positively affects environmentally friendly behavior. The mediating role of awareness of consequences between ecological worldview and attribution of responsibility has the highest beta coefficient ($\beta = 0.368$, $p = 0.000$). The second highest value was the mediating effect of responsibility ascription between awareness of consequences and personal norm ($\beta = 0.349$; $p = 0.000$). Third, the mediating role of personal norms between responsibility ascription and environmentally conscious behavior is highest. No significant difference was found between visitors focused on natural resources and cultural heritage. A significant difference was observed only in the biospheric value–ecological worldview relationship between visitors focused on

natural resources and city tours; the effect level was found to be higher in the natural resource group ($p=0.018$). Significant differences were found at the 90% confidence interval between the cultural heritage and city tour groups in the relationships between environmental knowledge–ecological worldview and ecological worldview–awareness of consequences.

Conclusions:

In this study, the variables affecting individuals' environmentally responsible behaviors were examined within the framework of KBN theory. It was determined that the environmental perceptions, values, and beliefs held by individuals in tourist-destination interactions play a decisive role in the formation of environmentally responsible behaviors. The research findings showed that biospheric value, ecological knowledge, awareness of consequences, attribution of responsibility, and personal norm variables have a positive effect on environmentally responsible behavior, and hypotheses H1–H6 were supported. These results are consistent with previous studies (Zhushi-Etemi et al., 2020; Han et al., 2022; Panwanitdumrong & Chen, 2021). Specifically, within the scope of hypothesis H1, it was confirmed that ecological knowledge positively affects the ecological worldview; this effect was found to be higher among visitors for cultural heritage purposes. Environmental education and destination experiences appear to improve individuals' environmental awareness and attitudes.

Limitations And Recommendations:

The scope of the study could be expanded by incorporating various theories related to the topic. To add a new dimension to the study, qualitative data, including the opinions and suggestions of stakeholders, could be added in addition to quantitative data. The study was limited to the province of Safranbolu. The study area could be expanded to include research in different destinations. Comparisons could be made to understand the environmentally sensitive behavior of domestic and international tourists. Different factors that encourage individuals to act responsibly could be included in the study. The length of stay of visitors to a destination and its impact on tourists' behavior could be included in the study. Demographic, psychological, and environmental factors could be included in the study. Different geographical and cultural structures and the moderating role of these structures in tourist behavior could be investigated. It is anticipated that the opinions and suggestions of not only visitors but also local governments, local residents, and area directorates will contribute significantly to the study.

1. Giriş

Turistik destinasyon; doğal, kültürel ve tarihi çekiciliklere sahip, coğrafi mekanlar şeklinde ifade edilmektedir (Işıkman, 2022). Turistik destinasyonlar, çalışma hayatının vermiş olduğu yoğunluk, sahip olunan sorumluluklar vb. gibi bireyler üzerinde zihinsel ve fiziksel yorgunluklar yaratan etkenlerin ortadan kaldırılması adına iyileştirici rol oynamaktadır. Konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmalar, bireylerin iyi oluş ve zihinsel rahatlama sağlamalarında turistik destinasyonların önemli katkı sağladığını öne sürmektedir (Liu vd., 2024). Gelişen teknoloji, yaşanan değişimler ve endüstriyelleşme ile birlikte bireylerin hayata bakış açılarında değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler ile birlikte bireylerin ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına farklı kaynaklardan yararlanılarak alternatif turizm türleri ortaya çıkmıştır. Artan turizm çeşitliliği, insan-doğa etkileşiminin derinlemesine incelenmesini beraberinde getirmiştir. Bu etkileşimin analiz edilmesi adına bilgi inanç norm teorisinden yararlanılmaktadır. Turizm araştırmacıları, bilgi inanç norm teorisi bağlamında insanların çevreye sorumlu davranışlarını ve bunun öncüllerini keşfetmeye çalışmış (Whitmars vd., 2022) ve farklı destinasyonlar üzerinden önemli bulgular elde etmişlerdir. Bununla birlikte, az sayıda çalışma (Jaung vd., 2022; Fenitra vd., 2022), turistlerin bilgi inanç norm teorisi üzerinden kentleri değerlendirmesine odaklanmıştır.

Turizm türlerinin çeşitliliği ile birlikte kaynakların sürdürülebilirliği konusu gündeme gelmiştir. Turizm deneyimleri esnasında bireyler tarafından, doğal çevre, sosyo-ekonomik ve kültürel çevre açısından sürdürülebilirliğin sağlanması kritik öneme sahiptir (Rasoolimanesh vd., 2024). Kaynakların sürdürülebilirliğini sağlayabilmek adına bireyler tarafından sergilenen sorumlu davranışların belirlenmesi önemlidir (Harish & Rao, 2024). Bireylerde çevre bilinci oluşturmak ve bu bilinci davranışlara yansıtabilmek adına destinasyona ait özellikleri ve bireylerin davranışlarını incelemek önem arz etmektedir (Wang vd., 2023).

Bu araştırma ile insan-doğa arasındaki etkileşimler ve bireylerin çevreye yönelik hassasiyetlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çevreye duyarlı davranışların belirlenmesi, çevresel sorunların ortadan kaldırılması adına kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda araştırmanın amacı Bilgi inanç norm teorisi bağlamında Safranbolu'yu ziyaret eden turistlerin çevreye sorumlu davranışlarının farklı destinasyon özelliklerine göre incelenmesidir. Farklı destinasyon özelliklerine göre ayırım yapılması ile turistlerin çevreye sorumlu davranışlarında, turizm destinasyonlarının düzenleyici rolünün belirlenmesi hedeflenmektedir. Turistleri çevreye sorumlu davranış göstermeye yönlendiren ve karar süreçlerini şekillendiren destinasyon unsurların belirlenmesi önem arz etmektedir. Destinasyonların sahip olduğu farklı özellikler, turistlerin sorumlu davranışları etkilemekte ve farklı sonuçlar ortaya koymaktadır (Fenitra vd., 2022). Turistlerin destinasyon tercihlerinde destinasyonların sahip olduğu unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu unsurlar her turist tarafından farklı algılanmakta ve farklı deneyimler kazandırmaktadır. Destinasyonların sahip olduğu unsurlar ne kadar çeşitli ise destinasyon ile turist arasında kurulan bağ da o denli güçlü olmakta ve ziyaretçiler bu doğrultuda çevreye sorumlu davranış göstermektedir (Hu vd., 2022). Bu bağlamda doğa merkezli, kültürel miras merkezli ve şehir turizmi merkezli ziyaret eden turistlerin ayrıştırılarak bilgi inanç norm teorisi bağlamında karar süreci incelenmektedir. Çalışma için belirlenen destinasyonun UNESCO Dünya Miras Listesine ilk giren değerlerden biri olması ve içerisinde farklı turizm türlerini barındırması çalışmayı özgün kılmaktadır.

2. Literatür Taraması - Kavramsal Çerçeve

2.1. Çevresel Bilgi ve Yeni Ekolojik Paradigma

Bireyin yaşadığı çevre hakkında bilgi sahibi olması, çevreye karşı sorumlu davranışlar sergilemesi bakımından önemlidir. Bireyin inanç, tutum ve davranışlarının gelişiminde bilgi kritik öneme sahiptir. Fakat sadece sahip olunan bilgi bu davranışların gösterilmesinde yetersiz kalmaktadır. Bu noktada bireylerin değerleri ve dünya görüşleri sorumlu davranışların oluşumunda düzenleyici rol oynamaktadır (Wu vd., 2024). Dünya görüşü; insan doğası, yaşam, evren bileşiminden oluşan, geniş kapsamlı inançlar dizisi şeklinde tanımlanmaktadır (Sparks vd., 2021). Ekolojik bilgi; bireyin çevre savunuculuğu hakkında

sahip olduğu bilgi şeklinde açıklanmaktadır (Fenitra vd., 2022). Ekolojik bilgi; çevresel farkındalığın bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram, bireyin çevre ile ilgili bilgi düzeyini ve olası çözümlerine yönelik farkındalığını ifade etmektedir. Bireylerin ekolojik bilgileri iki farklı yaklaşımla açıklanmaktadır. Bunlardan ilki nesnel bilgi; bireyin çevre ile ilgili sahip olduğu gerçek bilgilerdir. Diğeri ise öznel bilgi; bireyin çevre ile ilgili algılanan bilgi düzeyidir (Fu vd., 2020). Ekolojik paradigma ise; birey ve çevre arasında kurulan bağlantıdır. Bireyin genel bağlamlar hakkında algılarını, inançlarını kapsamaktadır.

2.2. Değer İnanç Norm Teorisi

Değer inanç norm teorisi; bireylerin sahip olduğu değerlerin çevreye olan davranışlara etkisini incelemektedir. Teori kapsamında inançlar, normlar ve davranışlar arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır (Ghazali vd., 2019; Stern vd., 1999; Stern, 2000). Değerler; biyosferik, özgecil ve egoist olmak üzere 3 alt başlık altında incelenmektedir. Biyosferik değer; biyosferi ve doğal çevreyi temel alan kişisel değerler şeklinde tanımlanmaktadır. Özgecil değer; bireyin refahını ele alan değerlerdir. Egoist değer ise; bireylerin çıkarlarının en yükseğe çıkarılması ile ilgili değerler olarak ifade edilmektedir (Han, 2020). Yeni ekolojik paradigma ise; insanı ekosistem ile bütünleştiren, sınırlılıklarını bilen bir yaklaşımdır (Karacaoğlu & Cankül, 2022). Bireylerin fiziki olarak çevre üzerinde yarattığı etkileri ele alan, doğanın kurallarını önemseyen bir görüştür (Çiçek, 2021). İnsanların çevreleri ile etkileşimi sonucunda meydana gelen olumsuz sonuçlar hakkındaki farkındalıklarını kapsamaktadır (Rosenthal, 2022). Değer İnanç Norm Teorisinin uygulandığı ve incelendiği araştırmalar Tablo 1’de sunulmaktadır:

Tablo 1. Değer İnanç Norm Teorisinin Uygulandığı ve İncelendiği Araştırmalar

Araştırma	Örneklem	Değişkenler	İncelenen Davranış
Chloe vd. (2025)	174 kişi, Avustralya	Hayranlık, bilgi edinme, manzara	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Pan & Zhou (2024)	251 kişi, ABD	Dışa dönüklük, uyumluluk, vicdanlılık, açıklık	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Özbey vd. (2024)	407 kişi, Türkiye	Çevre eğitimi, çevresel bağlılık	Sürdürülebilir Turizmi Destekleme Niyeti
Yamagishi & Sanosa, (2024)	264 kişi, Filipinler	Çevresel bilinç, inanç, korumaya destek	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Waris vd. (2023)	355 kişi, Pakistan	Değer, bilgi tanıtımı	Ziyaret Etme Niyeti
He & Hu (2023)	713 kişi, Çin-Vietnam	Çevresel kimlik, değer ve inanç	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Xiong vd. (2022)	741 kişi, Çin	Çevresel duygular, sorumlu tüketim	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Park vd. (2022)	308 kişi, Jeju	Turist fedakârlığı, sürdürülebilir turizm	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Woosnam vd. (2021)	436 kişi, ABD	Psikolojik öncüller	Son Şans Turizmine Katılma Niyeti
Zarei vd. (2021)	787 kişi, İran	Boş zaman kısıtları	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Lee vd. (2021)	470 kişi, Güney Kore	Sürdürülebilir zekâ, destinasyon sosyal sorumluluğu	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Sharmin vd. (2020)	551 kişi, Çin	Çevre bilinci, sürdürülebilir farkındalık	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Sharma & Gupta, (2020)	281 kişi, Hindistan	Sonuçların farkındalığı, atfı, biyosferik değer	Çevre Dostu Davranış Niyeti
Lorenzo- Romero vd. (2019)	809 kişi, Şili-İspanya	Sonuçların farkındalığı, atfı, biyosferik değer	Çevre Dostu Davranış Niyeti

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur

2.3. Bilgi İnanç Norm Teorisi

Bilgi inanç norm teorisi; çevreye yönelik sorumlu davranışları ve niyetleri ortaya koymaktadır. Teori, temel olarak değerlerin ve çevresel bilginin inançlar üzerindeki etkisini ele almaktadır. Bu teori Değer inanç norm teorisine dayanarak geliştirilmiş bir teoridir. Biyosferik değer, çevresel bilgi, inançlar ve kişisel

normlar teoriiyi oluşturan yapıları oluşturmaktadır (Fenitra, vd., 2022; Ünal vd., 2018). Biyosferik değer, bireylerin doğal çevreye yönelik fikir ve görüşlerini içeren, bireyin davranışlarını şekillendiren içsel faktörlerdir (Zhang vd., 2024). Çevresel bilgi, ekolojik çevreye ilişkin sahip olunan genel bilgi ve farkındalıktır. İnanç, bireylerin içerisinde bulundukları çevreye yönelik sahip olduğu görüşü temsil etmektedir. Kişisel normlar, bireylerin doğal çevreye karşı sorumluluk hissetmesi şeklinde açıklanmaktadır (Fenitra, vd., 2022).

2.4. Hipotez Geliştirme

Çevre farkındalığının artmasıyla birlikte insan-doğa etkileşiminde değişimler yaşanmakta ve bireylerin çevreye yönelik tutumlarını etkileyen faktörler önem kazanmaktadır. Ekolojik bilgi, bireylerin çevresel dünya görüşlerini şekillendirmekte; çevre bilincine sahip bireyler sürdürülebilir yaşam tarzlarını benimsemektedir (Karacaoğlu & Cankül, 2022). Değerler ise bireylerin neyin önemli olduğuna karar vermelerini sağlar ve çevreye yönelik sorumlu davranışların temelini oluşturur (Ünal, 2018). Literatürde biyosferik değerlerin, bireylerin çevreye karşı duyarlılıklarını ve sorumlu davranışlarını olumlu etkilediği belirlenmiştir (Jaung vd., 2022). Bu değerlerin ekolojik dünya görüşünü şekillendirdiği ve çevresel niyetleri yönlendirdiği çalışmalarla ortaya konmuştur (Denley vd., 2020). Bu doğrultuda, biyosferik değerlerin ekolojik dünya görüşü üzerindeki etkisi araştırmanın temel hipotezlerinden biri olarak ele alınmıştır.

H₁: Biyosferik değer ekolojik dünya görüşünü pozitif yönde etkiler.

Ekolojik bilgi, bireylerin çevrelerinde karşılaştıkları olumsuzlukları anlama, çözüm üretme, sahip olunan kaynakları koruma noktasında önemli bir rol oynamaktadır. Bireylerin sahip olduğu ekolojik bilgi düzeyleri, bireylerin tutum ve davranışlarına da yansımaktadır. Doğa ile insan arasındaki etkileşimde ekolojik bilgi düzeyinin bireylerin çevreye yönelik bakış açıları üzerinde olumlu etki yarattığı yapılan çalışmalarda (Duru, 2022; Karacaoğlu & Cankül, 2022) ortaya koyulmuştur. Literatürde yer alan çevresel bilgi ve ekolojik dünya görüşü arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen bilgiler doğrultusunda, araştırmanın ilgili hipotezi şu şekildedir;

H₂: Çevresel bilgi ekolojik dünya görüşünü pozitif yönde etkiler.

Yeni ekolojik paradigma, insan-doğa etkileşiminden kaynaklanan ekolojik inançları ve çevresel kaygıları kapsamaktadır. Bu paradigma, doğadaki tüm canlıların eşit değerde olduğunu savunur (Park vd., 2018). Sonuçların farkındalığı ise, bireylerin çevreye yönelik davranışlarının olası olumsuz sonuçlarına dair bilinç düzeyini ifade eder (Ergenekeon-Arslan, 2022). Literatürde, ekolojik dünya görüşüne sahip bireylerin çevresel sorunlara karşı daha duyarlı oldukları ve farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmektedir (Zhushi-Etemi vd., 2020). Bu doğrultuda, bireylerin benimsedikleri ekolojik paradigmalardan sonuçların farkındalığı üzerinde olumlu etkisi olduğu ifade edilebilir. Aşağıdaki hipotez bu ilişki temelinde oluşturulmuştur;

H₃: Ekolojik dünya görüşü sonuçların farkındalığını pozitif yönde etkiler.

Farkındalık, bireylerin oluşan durumlara karşı bilinç düzeyini ve bu durumlara yönelik algı geliştirme derecesini ifade eder (Zhushi-Etemi vd., 2020). Sonuçların farkındalığı ise çevresel etkilerin olası sonuçlarına yönelik bilinçli olma hâlidir (Ghazali vd., 2019). Bu farkındalık bireylerde sorumluluk duygusunu tetiklemektedir. Literatürde, çevresel farkındalığın bireylerde çevre yanlısı davranışları artırdığı ve bu davranışların sorumluluk hissiyle ilişkili olduğu belirlenmiştir (İpar & Aksu, 2022; Han vd., 2022). Bu kapsamda, araştırmada şu hipoteze yer verilmiştir;

H₄: Sonuçların farkındalığı sorumluluk yüklenmeyi pozitif yönde etkiler.

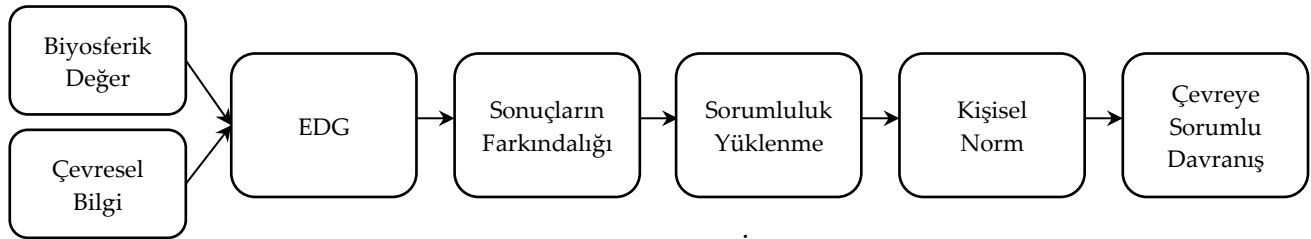
Sorumluluk yükleme, bireylerin çevre yanlısı davranışlar gösterme konusunda hissettikleri sorumluluk düzeyini ifade eder (Sarrasin vd., 2022). Bu kavram, bireylerin çevresel etkiler konusundaki farkındalıklarını ve bu etkilerden duydukları kişisel sorumluluğu kapsar (İpar & Aksu, 2022). Kişisel norm ise bireylerin çevreye yönelik olumlu davranışlar sergilemesini sağlayan içsel inanç ve dürtülerdir

(Arkorful, 2022). Literatürde, sorumluluk yüklemenin kişisel normları pozitif yönde etkilediği ve bu ilişkinin çevreye karşı sorumlu davranışları artırdığı görülmektedir (Sharma & Gupta, 2020; Megeirhi vd., 2020). Bu doğrultuda, çalışmada şu hipoteze yer verilmiştir;

H₅: Sorumluluk yüklenme kişisel normu pozitif yönde etkiler.

Norm, TDK (2022) tarafından “kişisel değerlendirmeye dayanan, uyulması gereken kural” olarak tanımlanır. Kişisel norm, bireylerin sosyal çevrelerinden algıladıkları baskılarla şekillenen, değer ve inançlara dayalı kurallardır (Ritchie vd., 2022). Aile, arkadaş çevresi ve iş ortamı gibi sosyal bağlamlar bu algıyı düzenleyici rol oynar. Çevreye karşı sergilenen sorumlu davranışlar, çevresel etkileri en aza indirmeyi ve kaynakların sürdürülebilirliğini amaçlayan bireysel tutumlar olarak tanımlanır (Luo vd., 2020). Bu doğrultuda insan-çevre etkileşiminden doğan olumsuzlukların azaltılmasında bireysel sorumluluk taşıyan davranışların incelenmesi önemlidir. Fenitra vd. (2022), Lin vd. (2022) ve Panwanitdumrong ve Chen (2021) tarafından yapılan çalışmalarda, kişisel normların bireylerin çevreye yönelik sorumlu davranışları üzerinde pozitif ve anlamlı etkileri olduğu belirlenmiştir. Yaşanılan coğrafya ve toplumsal inançlar bireylerin davranışlarını şekillendirirken, kişisel normların çevresel sorumluluk davranışlarını teşvik edici bir unsur olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu bağlamda çalışmanın hipotezleri bu ilişkilere dayalı olarak geliştirilmiştir.

H₆: Kişisel norm çevreye sorumlu davranışı pozitif yönde etkiler.

Şekil 1. Araştırma Modeli (Bilgi İnanç Norm Teorisi)

3. Yöntem

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Safranbolu’yu doğa merkezli, kültürel miras merkezli veya şehir turizmi merkezli en az bir defa ziyaret etmiş, 18 yaşından büyük kişiler oluşturmaktadır. 2023 veya 2024 yıllarında Safranbolu’yu ziyaret eden kişilerin sayısına yönelik istatistiki bir veri olmadığı için evrenin tam sayısı bilinmemektedir. Bu bağlamda araştırmaya örneklem alınarak devam edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2017). Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde G*Power tercih edilmiş olup, %5 etki büyüklüğü, %5 alfa düzeyi ve %95 güç oranında en az 262 katılımcıya (Faul vd., 2009) ulaşmanın yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Veri toplama yöntemi olarak kolayda örnekleme metodu kullanılmıştır. Verilere ulaşmanın hızlı ve verimli olması nedeniyle bu yöntemle başvurulmuştur (Malhotra, 2004). Veriler Mart 2023-Haziran 2024 tarihleri arasında 274 anket formu katılımcılardan yüz yüze toplanmıştır. Anket formlarının %32,5’i (n=89) doğa merkezli, %33,9’u (n=93) kültürel miras merkezli ve %33,6’sı (n=92) şehir turizmi merkezli Safranbolu’yu ziyaret eden bireylerden oluşmaktadır. Araştırma verileri toplanmadan önce Ordu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu’ndan 24.11.2022 tarihli 15 oturum sayılı 2022-224 karar sayılı etik uygunluk alınmıştır.

3.2. Veri Toplama ve Analiz

Veri toplama sürecinde anket formu kullanılmıştır. Anketin ilk bölümünde katılımcıların demografik özelliklerine, ikinci bölümünde ise BİN teorisine dayalı ölçeklere yer verilmiştir. 2 ifadeden oluşan biyosferik değer (Han vd., 2017), 2 ifadeden oluşan çevresel bilgi (Liobikien & Poškus, 2019), 3 ifadeden oluşan ekolojik dünya görüşü (Hawcroft & Milfont, 2010), 3 ifadeden oluşan sonuçların farkındalığı ve sorumluluk yükleme (Ghazali vd., 2019), 4 ifadeden oluşan kişisel norm (Bronfman vd., 2015) ve çevresel sorumlu davranış (Cheng vd., 2013) değişkenlerine ilişkin ifadeler beşli Likert ölçeğiyle ölçülmüştür.

Ölçekler İngilizceden Türkçeye çevrilmiş, anlam kaymalarını önlemek amacıyla tersine çeviri yöntemiyle kontrol edilmiştir. Görünüm geçerliliği için beş uzman görüşü alınmış, önerilen revizyonlar uygulanmıştır. Ayrıca, dil eşdeğerliliğini test etmek amacıyla ölçekler 30 kişilik bir örneklem üzerinde iki dilli test-tekrar test yöntemiyle uygulanmış, yüksek korelasyon değerleri elde edilmiştir. Veriler Smart PLS programında analiz edilmiş; ölçüm modelinin ardından yapısal model test edilmiş, hipotezler yapısal eşitlik modellemesiyle değerlendirilmiştir.

Araştırma modelinde kullanılan ölçekler tek bir modelden alınmamıştır. Ortak yöntem yanlılığını test etmek için Harman'ın tek faktör testi hesaplanmıştır (Kock, 2015). Keşifsel faktör analizinde tüm ölçek maddeleri tek bir boyut olarak gruplandırılmış ve açıklanan toplam varyans 0,45 olarak bulunmuştur. Bu sonuç %50'den az olduğu için ortak yöntem yanlılığı olmadığı sonucuna varılmıştır (Podsakoff vd., 2003).

4. Bulgular

4.1. Demografik Bulgular

Araştırmada öncelikle çalışmaya dahil olan ziyaretçilerin demografik özellikleri değerlendirilmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların %58.8'i erkek ve %41.2'si kadındır. Ziyaretçilerin %27.4'ü 18-24, %22.6'sı 25-34, %17.2'si 45-54, %16.1'i 35-44, %10.9'u 55-64 ve %5.8'i 65 ve üzeri yaş dağılımına sahiptir. Katılımcıların gelir düzeylerine ilişkin algıları sorulmuştur. Buna göre %45.3'ü çok düşük, %24.1'i gelir düzeylerini düşük, %19.3'ü orta, %8.4'ü yüksek ve %2.9'u çok düşük olarak belirtmiştir.

Katılımcıların %34.7'si lisans, %21.9'u ön lisans, %18.2'si ilkokul-lise, %6.2'si yüksek lisans ve %0.7'si doktora mezunudur. Katılımcılara daha önceden Safranbolu'yu ziyaret edip etmedikleri sorulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Özellikler		N	%
Cinsiyet	Kadın	113	41.2
	Erkek	161	58.8
Yaş dağılımı	18-24	75	27.4
	25-34	62	22.6
	35-44	44	16.1
	45-54	47	17.2
	55-64	30	10.9
	65 ve daha fazla	16	5.8
Gelir düzeyi algısı	Çok düşük	124	45.3
	Düşük	66	24.1
	Orta	53	19.3
	Yüksek	23	8.4
	Çok yüksek	8	2.9
Eğitim durumu	İlkokul	50	18.2
	Lise	50	18.2
	Ön lisans	60	21.9
	Lisans	95	34.7
	Yüksek lisans	17	6.2
	Doktora	2	.7
Geçmiş davranış sıklığı	İlk defa	188	68.6
	2-4	36	13.1
	5-7	40	14.6
	8 veya daha fazla	10	3.6
Ziyaret nedeni	Doğal kaynaklar	21	7.7
	Kültürel miras	185	67.5
	Şehir turu	63	23.0
	Diğer	5	1.8

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturuldu.

Ziyaretçilerin %68.6'sı ilk defa, %14.6'sı 5-7 defa, %13.1'i 2-4 defa ve %3.6'sı 8 veya daha fazla ziyarette bulunduklarını ifade etmişlerdir. Ziyaretçilere son olarak Safranbolu'yu ziyaret etme nedenleri sorulmuştur. Ziyaretçilerin %67.5'i kültürel miras amaçlı, %23.0'ü şehir turu amaçlı ve %7.7'si doğal kaynaklar amaçlı ve %1.8'i daha farklı amaçlarla Safranbolu'ya seyahat etmişlerdir (bkz. Tablo 2).

4.2.Ölçüm Modeli Sonuçları

Araştırma modelinde kullanılan ölçeklerin güvenirlik ve geçerlilik analizleri Tablo 3'te sunulmuştur. İlk olarak tüm maddelerin faktör yüklerinin 0.708'in üzerinde olması (Hair vd., 2019) ölçüm modelinin uygunluğunu göstermektedir. Cronbach's Alpha ve rho_a değerlerinin her biri 0.70'in üzerinde bulunmuş (Hair vd., 2017; Dijkstra & Henseler, 2015) ve ölçeklerin içsel tutarlılığı doğrulanmıştır. Ayrıca bileşik güvenirlik (rho_c) değerleri de 0.70'in üzerinde ve ortalama açıklanan varyans değerlerinden yüksek olduğu için (Bagozzi & Yi, 1988) değerler güvenilir kabul edilmiştir. Uyum geçerliliği kapsamında AVE değerlerinin tümü 0.50'nin üzerinde çıkmış (Fornell & Larcker, 1981) ve bu durum yapı geçerliliğini desteklemiştir. Modelin genel uyumuna ilişkin SRMR değeri 0.055 ile kabul edilebilir düzeyde (Hu & Bentler, 1999); NFI, d_ULS ve d_G değerleri de literatür eşiklerini karşılamaktadır. GoF değeri 0.42 ile modelin genel uyumunun güçlü olduğunu göstermektedir (Tenenhaus vd., 2005).

Tablo 3. Ölçeklerin Geçerlilik ve Güvenirlik Sonuçları

Ölçekler	λ	OutlierVIF	α	rho_a	rho_c	AVE
Biyosferik Değer (BD)			0.770	0.772	0.897	0.813
BD1 <- BD	0.896	1.644				
BD2 <- BD	0.908	1.644				
Ekolojik Dünya Görüşü (EDG)			0.859	0.863	0.914	0.780
EDG1 <- EDG	0.897	2.475				
EDG2 <- EDG	0.880	1.996				
EDG3 <- EDG	0.873	2.190				
Çevresel Bilgi (CB)			0.782	0.788	0.902	0.821
CB1 <- CB	0.896	1.702				
CB2 <- CB	0.916	1.702				
Sonuçların Farkındalığı (SF)			0.809	0.810	0.887	0.723
SF1 <- SF	0.863	1.931				
SF2 <- SF	0.848	1.674				
SF3 <- SF	0.840	1.745				
Sorumluluk Yüklenme (SY)			0.831	0.833	0.899	0.748
SY1 <- SY	0.880	2.154				
SY2 <- SY	0.873	1.947				
SY3 <- SY	0.841	1.758				
Kişisel Norm (KN)			0.885	0.886	0.920	0.743
KN1 <- KN	0.869	3.043				
KN2 <- KN	0.853	2.235				
KN3 <- KN	0.881	3.118				
KN4 <- KN	0.844	2.184				
Çevreye Duyarlı Davranış (CDD)			0.844	0.845	0.895	0.681
CDD1 <- CDD	0.832	1.951				
CDD2 <- CDD	0.821	1.826				
CDD3 <- CDD	0.825	2.006				
CDD4 <- CDD	0.824	1.887				

Not. α = Cronbach Alpha; λ = Faktör yükü; OutlierVIF = Dışsal VIF; rho_a and rho_c = Bütünleşik güvenirlik; AVE = Ortalama açıklanan varyans

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Ölçeklerin ayırım geçerliliğini hesaplamak için Heterotrait Monotrait Ratio (HTMT) skorları incelenmiştir. Tüm ölçeklerin HTMT değerleri 1.00'in altında sonuç verdiği için ölçekler arasında ayırım geçerliliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Vorhees vd., 2016). Ayrıca Fornell Larcker kriteri (AVE'nin karekökü)

hesaplanmıştır. Buna göre tüm ölçekler arası korelasyon yüklerinden her bir ölçeğin AVE karekök değeri yüksek çıkmıştır (Fornell & Larcker, 1981). Dolayısıyla araştırmada kullanılan ölçeklerin ayırım geçerliliği sağlanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Heterotrait Monotrait Ratio ve Fornell Larcker Kriteri Sonuçları

No	Ölçekler	1	2	3	4	5	6	√AVE
1	Biyosferik Değer							0.902
2	Çevresel Bilgi	0.604						0.906
3	Çevreye Duyarlı Davranış	0.652	0.636					0.825
4	Ekolojik Dünya Görüşü	0.584	0.733	0.624				0.883
5	Kişisel Norm	0.635	0.596	0.669	0.586			0.826
6	Sonuçların Farkındalığı	0.575	0.625	0.636	0.706	0.589		0.850
7	Sorumluluk Yüklenme	0.662	0.614	0.683	0.626	0.656	0.752	0.865

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

4.3. Yapısal Model Sonuçları

Araştırma modelinde çoklu doğrusallık sorunu olup olmadığını test etmek amacıyla içsel VIF (InnerVIF) değerleri hesaplanmıştır. Elde edilen sonuçlar incelendiğinde içsel VIF değerlerinin 5.00'in altında olduğu (Becker vd., 2015) tespit edilmiş ve çoklu doğrusallık sorunu olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 5'te gösterilmektedir. Yapısal model analizi aşamasında ikinci olarak belirleme katsayısı (R²) hesaplanmıştır. Buna göre çevreye duyarlı davranışı bağımsız değişkenlerin açıklama oranı 0.340 iken, ekolojik dünya görüşünü bağımsız değişkenlerin açıklama oranı 0.413'tür. Diğer yandan kişisel normun açıklama oranı 0.319, sonuçların farkındalığının açıklama oranı 0.355 ve sorumluluk yüklenmenin açıklama oranı 0.382 olarak hesaplanmıştır. Üçüncü olarak etki büyüklüğü (f²) hesaplanmıştır. Tüm hipotezlerin etki büyüklüğü sonuçları Tablo 5'te detaylı olarak verilmiştir. Buna göre, biyosferik değer ekolojik dünya görüşüne etki büyüklüğü, 0.084, çevresel bilginin ekolojik dünya görüşüne etki büyüklüğü, 0.313, ekolojik dünya görüşünün sonuçların farkındalığına etki büyüklüğü 0.549, kişisel norm-çevreye duyarlı davranış etki büyüklüğü 0.515 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca sonuçların farkındalığı-sorumluluk yüklenme etki büyüklüğü 0.619 ve sorumluluk yüklenme-kişisel norm etki büyüklüğü 0.467 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca araştırmada modelin tahmin gücünü değerlendirme üzere ölçeklerin Q²_{predict} değerleri hesaplanmıştır. Buna göre; çevre dostu davranış=0,080, ekolojik dünya görüşü=0.407, kişisel norm=0,130, sonuçların farkındalığı=0,272 ve sorumluluk yüklenme=0,212 olarak sonuç vermiştir. Bu kapsamda çevre dostu davranış ve kişisel norm 0,15'ten düşük değer verdikleri için zayıf, sonuçların farkındalığı ve sorumluluk yüklenme 0,15'ten yüksek değer verdikleri için orta düzey ve ekolojik dünya görüşü 0,35'ten yüksek sonuç verdiği için güçlü tahmin gücüne sahiptir (Hair vd., 2019).

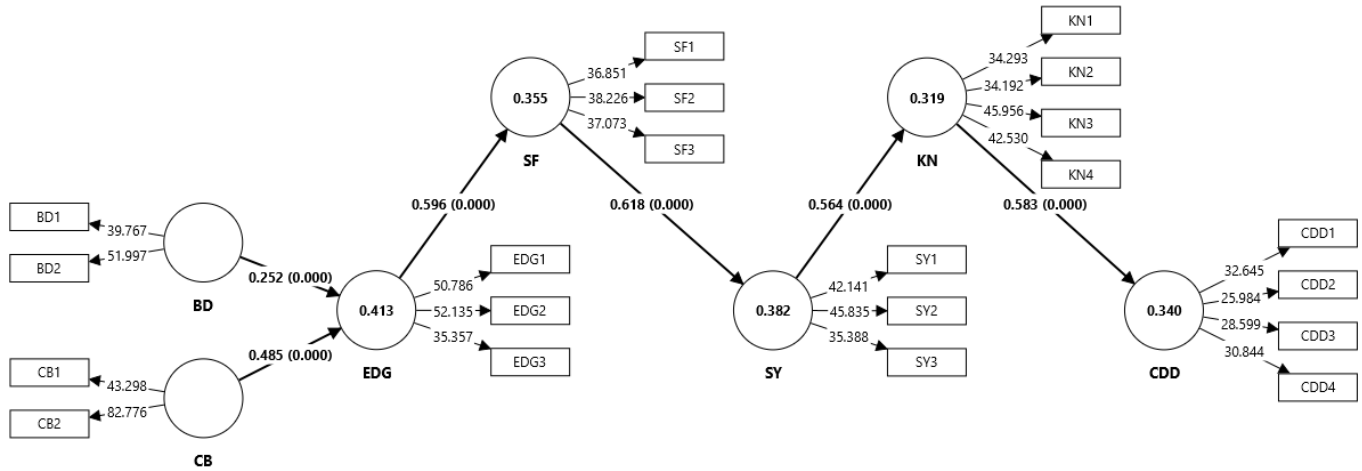
4.4. Hipotez Testi Sonuçları

Yapısal eşitlik modeli analiz sonuçları Tablo 5'te gösterilmektedir. Buna göre biyosferik değer (βBD>>EDG = 0.252, t = 4.658, p = 0.000) ve çevresel bilginin (βCB>>EDG = 0.485, t = 9.092, p = 0.000) ekolojik dünya görüşünü pozitif yönde etkilediği saptanmıştır. Dolayısıyla H₁ ve H₂ desteklenmiştir. Ayrıca ekolojik dünya görüşünün (βEDG>>SF = 0.596, t = 11.155, p = 0.000) sonuçların farkındalığını, sonuçların farkındalığının ise (βSF>>SY = 0.618, t = 121.780, p = 0.000) sorumluluk yüklenmeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle H₃ ve H₄ desteklenmiştir. Ek olarak sorumluluk yüklenme (βSY>>KN = 0.564, t = 8.868, p = 0.000) kişisel normu ve kişisel norm (βKN>>CDD = 0.583, t = 9.157, p = 0.000) çevreye duyarlı davranışı pozitif yönde etkilemektedir. Bu kapsamda H₅ ve H₆ desteklenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen beta katsayısı ve anlamlılık değerleri ve belirleme katsayısı sonuçları Şekil 2'de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 5. Hipotez Sonuçları

Hipotezler	β	$\bar{x}$	S.S.	t-değeri	p-değeri	InnerVIF	f^2	Sonuçlar
H ₁ BD -> EDG	0.252	0.252	0.054	4.658	0.000	1.280	0.084	Desteklendi
H ₂ CB -> EDG	0.485	0.482	0.053	9.092	0.000	1.280	0.313	Desteklendi
H ₃ EDG -> SF	0.596	0.593	0.053	11.155	0.000	1.000	0.549	Desteklendi
H ₄ SF -> SY	0.618	0.616	0.052	11.780	0.000	1.000	0.619	Desteklendi
H ₅ SY -> KN	0.564	0.560	0.064	8.868	0.000	1.000	0.467	Desteklendi
H ₆ KN -> CDD	0.583	0.579	0.064	9.157	0.000	1.000	0.515	Desteklendi

Not. $P = <.001^{***}$, $p = <.05^{**}$, S.S.= Standart sapma, $\bar{x}$ = Ortalama, BD= Biyosferik değer, EDG= Ekolojik dünya görüşü, CB= Çevresel bilgi, SF= Sonuçların farkındalığı, SY= Sorumluluk yüklenme, KN= Kişisel norm, CDD= Çevreye duyarlı davranış.

Şekil 2. Yapısal Eşitlik Modeli Sonuçları

4.5. Çoklu Grup Karşılaştırması

Araştırmada farklı amaçlara dayalı destinasyonu ziyaret eden bireylerin arasındaki yol katsayılarını karşılaştırmak için çoklu grup analizi (CGA) yapılmıştır. CGA öncesinde yapı ölçümlerinin üç ziyaretçi türü için de benzer olup olmadığını anlamak için MICOM analiziyle değişmezlik testi yapıldı (Henseler vd., 2016). MICOM (bileşik modellerin ölçüm değişmezliği) kapsamında; yapılandırma değişmezliği (configural invariance), bileşimsel değişmezlik (composite invariance) ve bileşiklerin ortalama değerleri ve varyanslarının (mean and variance equal) eşit dağılım durumu incelenmiştir.

Tablo 6. MICOM Analizi Sonuçları

Gruplar ve Ölçekler		YD	Bileşimsel değişmezlik		KVD	Ortalama eşitliği			Varyans eşitliği			TVD
			OK	P-değeri		Fark	GA	p	Fark	GA	p	
Kültürel Miras ve Doğal Kaynak	BD	Evet	.936	.100	Evet	.015	(-.294, .274)	.919	.297	(-.580, .598)	.330	Evet
	CB	Evet	.976	0.068	Evet	-.020	(-.307, .281)	.908	.058	(-.608, .591)	.873	Evet
	CDD	Evet	.999	.861	Evet	.205	(-.290, .284)	.160	-.051	(-.722, .673)	.889	Evet
	EDG	Evet	1.00	.994	Evet	.060	(-.275, .282)	.694	-.041	(-.504, .506)	.878	Evet
	KN	Evet	1.00	.912	Evet	-.022	(-.289, .300)	.901	-.122	(-.672, .688)	.718	Evet
	SF	Evet	.999	.425	Evet	-.155	(-.297, .295)	.319	-.012	(-.492, .459)	.958	Evet
	SY	Evet	.999	.454	Evet	.106	(-.289, .304)	.475	.035	(-.540, .562)	.907	Evet
Kültürel Miras ve Şehir Turu	BD	Evet	.999	.604	Evet	.031	(-.285, .286)	.862	-.398	(-.641, .732)	.213	Evet
	CB	Evet	.992	.315	Evet	-.017	(-.312, .270)	.899	.058	(-.522, .547)	.825	Evet
	CDD	Evet	1.00	.952	Evet	.221	(-.308, .273)	.129	-.375	(-.693, .732)	.276	Evet
	EDG	Evet	1.00	.863	Evet	-.009	(-.304, .289)	.951	-.285	(-.499, .526)	.280	Evet
	KN	Evet	1.00	.621	Evet	.270	(-.301, .277)	.062	-.501	(-.562, .581)	.085	Evet
	SF	Evet	1.00	.577	Evet	.113	(-.286, .287)	.446	-.085	(-.461, .491)	.696	Evet
	SY	Evet	.998	.138	Evet	.222	(-.302, .295)	.141	-.233	(-.552, .578)	.365	Evet

Tablo 6'nın devamı

Doğal Kaynak ve Şehir Turu	BD	Evet	.969	.051	Evet	-.008	(-.302, .309)	.960	-.687	(-.652, .728)	.051	Evet
	CB	Evet	.995	.379	Evet	.022	(-.306, .270)	.892	-.004	(-.601, .598)	.986	Evet
	CDD	Evet	.999	.634	Evet	.034	(-.284, .287)	.801	-.334	(-.637, .654)	.296	Evet
	EDG	Evet	1.00	.869	Evet	-.063	(-.286, .289)	.649	-.242	(-.480, .499)	.341	Evet
	KN	Evet	.999	.299	Evet	.277	(-.297, .298)	.070	-.385	(-.558, .604)	.176	Evet
	SF	Evet	1.00	.622	Evet	.261	(-.295, .292)	.083	-.069	(-.486, .496)	.793	Evet
	SY	Evet	.999	.450	Evet	.127	(-.279, .286)	.378	-.273	(-.548, .573)	.320	Evet

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

YD= Yapılandırma değişmezliği, OK= Orijinal korelasyon, p= Permütasyon anlamlılık seviyesi, KVD= Kısmi varyans değişmezliği, Fark= Orijinal farklılık, GA= Güven aralığı, TVD= Tam varyans değişmezliği

Yapılandırma değişmezliği analizinde, doğal kaynak (DK), kültürel miras (KM) ve şehir turu (ST) amaçlı ziyaretçilere ait ölçüm modeli değerleri ayrı ayrı incelenmiş ve örneklemeler arasında anlamlı fark bulunmayarak yapılandırma değişmezliği sağlanmıştır. Ardından yapılan bileşimsel değişmezlik analizinde tüm ölçeklerin anlamlılık düzeyi 0.05'in üzerinde çıkmış (Henseler vd., 2016) ve kısmi değişmezlik doğrulanmıştır (bkz. Tablo 6). Üçüncü aşamada, ortalama değerler ve varyansların eşitliği test edilmiş, tüm ölçeklerde anlamlılık düzeyinin 0.05'ten büyük olması tam değişmezliği göstermiştir. MICOM testi sonrasında, gruplar arası farklar bootstrapping temelli Çoklu Grup Analizi (CGA) ile p-değerleri ve güven aralıkları üzerinden değerlendirilmiş; sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Çoklu Grup Analizi Sonuçları

Hipotezler	Fark (DK-KM)	p (DK-KM)	Fark (DK-ST)	p (DK-ST)	Fark (KM-ST)	p (KM-ST)
BD -> EDG	-.148	.143	.302	.018**	-.154	.108
CB -> EDG	-.071	.293	.108	.216	.179	.079*
EDG -> SF	.048	.362	-.129	.144	-.177	.072*
KN -> CDD	.015	.461	-.068	.353	-.083	.312
SF -> SY	-.001	.498	-.075	.293	-.074	.286
SY -> KN	.127	.233	-.045	.386	-.172	.145

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur, p = 2-taraflı p-değeri, ** p < 0.05, * p < 0.10

Çalışmada her hipotez için üç farklı turist grubu (doğal kaynak, kültürel miras, şehir turu) arasında ayrı ayrı karşılaştırmalar yapılmıştır. İki'den fazla grup içermesi nedeniyle aile bazlı hatayı (family wise error) önlemek amacıyla Sidak ve Bonferroni düzeltmeleri (p = 0.0167) uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.0167'nin altında kalan hipotezler istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiş; güven aralıkları da kontrol edilerek bulguların sağlaması yapılmıştır.

Doğal kaynak ve kültürel miras odaklı ziyaretçiler arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Doğal kaynak ve şehir turu amaçlı ziyaretçiler arasında yalnızca biyosferik değer-ekolojik dünya görüşü ilişkisinde anlamlı fark gözlemlenmiş; etki düzeyi doğal kaynak grubunda daha yüksek bulunmuştur (p=0.018). Kültürel miras ve şehir turu grupları arasında ise çevresel bilgi-ekolojik dünya görüşü ve ekolojik dünya görüşü-sonuçların farkındalığı ilişkilerinde %90 güven aralığında anlamlı farklar saptanmıştır. Ancak bu farklar Bonferroni düzeltmesi sonrası anlamlılık eşiğini aşmamaktadır. Bu nedenle yorumlamalar, ikili karşılaştırmalara dayalı çoklu grup analiz sonuçları üzerinden yapılmıştır.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, bireylerin çevreye duyarlı davranışlarını etkileyen değişkenler BİN teorisi çerçevesinde incelenmiştir. Turist ve destinasyon etkileşiminde bireylerin sahip olduğu çevresel algı, değer ve inançların, çevreye yönelik sorumlu davranışların oluşumunda belirleyici rol oynadığı tespit edilmiştir. Araştırma bulguları, biyosferik değer, ekolojik bilgi, sonuçların farkındalığı, sorumluluk yükleme ve kişisel norm değişkenlerinin çevreye duyarlı davranış üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermiş ve H₁: Biyosferik değer ekolojik dünya görüşünü pozitif yönde etkiler - H₆: Kişisel norm çevreye sorumlu davranışı pozitif yönde etkiler hipotezleri desteklenmiştir. Bu sonuçlar, önceki çalışmalarla (Zhushi-Etemi vd., 2020; Han vd., 2022; Panwanitdumrong & Chen, 2021) tutarlıdır. Özellikle H1 hipotezi kapsamında,

ekolojik bilginin ekolojik dünya görüşünü pozitif yönde etkilediği doğrulanmış; bu etki kültürel miras amaçlı ziyaretçilerde daha yüksek bulunmuştur. Çevre eğitimi ve destinasyon deneyimlerinin, bireylerin çevresel farkındalıklarını ve tutumlarını geliştirdiği görülmektedir.

Çalışmada, biyosferik değerın bireylerin ekolojik dünya görüşünü pozitif yönde etkilediği tespit edilmiş ve bu bulgu literatürle (Jaung vd., 2022; Denley vd., 2020) tutarlıdır. H₂: Çevresel bilgi ekolojik dünya görüşünü pozitif yönde etkiler hipotezi bu doğrultuda desteklenmiştir. Özellikle doğal kaynak odaklı destinasyonları ziyaret eden turistlerde, biyosferik değerin ekolojik dünya görüşü üzerindeki etkisi daha yüksek düzeyde gözlemlenmiştir. Değerler, bireylerin çevresel tutumlarını şekillendirmede belirleyici rol oynamaktadır. Çalışmada, ekolojik dünya görüşünün sonuçların farkındalığı üzerinde pozitif etkisi olduğu belirlenmiş ve bu bulgu literatürle (Zhushi-Etemi vd., 2020) tutarlıdır. H₃: Ekolojik dünya görüşü sonuçların farkındalığını pozitif yönde etkiler hipotezi bu doğrultuda desteklenmiştir. Özellikle şehir turu amacıyla destinasyonları ziyaret eden bireylerde, ekolojik dünya görüşünün sonuçların farkındalığı üzerindeki etkisi daha yüksek düzeyde gözlemlenmiştir. Çevresel bakış açısı, olası etkilerin fark edilmesinde kritik rol oynamaktadır. Çalışmada, sonuçların farkındalığının sorumluluk yükleme üzerinde pozitif etkisi olduğu belirlenmiş ve bu bulgu literatürle (İpar & Aksu, 2022; Han vd., 2022) tutarlıdır. Bu doğrultuda H₄: Sonuçların farkındalığı sorumluluk yüklenmeyi pozitif yönde etkiler hipotezi desteklenmiştir. Bireylerin çevresel etkiler konusundaki farkındalıkları, sorumlu davranış geliştirmelerinde etkili olmaktadır. Ayrıca destinasyon ziyaret amacının bu ilişki üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı saptanmıştır.

Önceki araştırmalar sorumluluk yüklemenin kişisel normu güçlendirdiğini göstermektedir (Sharma & Gupta, 2020; Megeirhi vd., 2020). Çalışmamız bu bulguları doğrularak H₅: Sorumluluk yüklenme kişisel normu pozitif yönde etkiler desteklemiştir. Seyahat amacının bu ilişkiyi değiştirmemesi, etkinin tutarlılığını ortaya koymaktadır. Ayrıca Fenitra vd. (2022) ve Lin vd. (2022) ile uyumlu olarak kişisel normun çevreye yönelik sorumlu davranışları anlamlı biçimde öngördüğü belirlenmiş ve H₆ kabul edilmiştir. Böylece, değere dayalı ahlaki yükümlülük destinasyon türünden bağımsız biçimde çevreci eylemin doğrudan tetikleyicisidir. Değer-İnanç-Norm kuramsal modeli genel olarak doğrulanmıştır: biyosferik değer, ekolojik bilgi, sonuçların farkındalığı, sorumluluk yükleme ve kişisel norm, turistlerin çevresel algı ve davranışlarını birlikte şekillendirmektedir. Destinasyonda edinilen olumlu deneyimler bu zinciri pekiştirerek ekolojik dünya görüşünü güçlendirmekte ve sürdürülebilir davranış niyetini artırmaktadır. Bu nedenle destinasyon yönetiminde ekolojik okuryazarlık ve ahlaki sorumluluğun geliştirilmesi öncelik taşımaktadır.

5.1. Teorik Çıkarımlar

Çalışma, bilgi inanç norm teorisi kapsamında turistlerin çevreye duyarlı davranışlarını ele alarak teorik bir katkı sağlamaktadır. Destinasyonda edinilen deneyim sonucu turistlerin çevreye duyarlı davranışlarında hangi değişkenlerin etkili olduğunu belirlemek literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır. Çalışma kapsamında Safranbolu ilinin UNESCO Dünya Miras Listesine giren değerlerden biri olması ve farklı turizm türlerini barındırması çalışmayı özgün kılmaktadır. Yapılan diğer çalışmalardan (Panwanitdumrong & Chen 2021; Megeirhi vd., 2020) farklı olarak destinasyonun doğa, kültürel miras ve şehir turizmi merkezi odaklı ziyaret eden turistlerin kategorize edilerek bilgi inanç norm teorisi bağlamında karar verme süreçleri ele alınmıştır. Çalışma destinasyonlara yapılan ziyaretlerin bireylerin çevreye yönelik bakış açılarında değişimler meydana getirdiğini ortaya koymaktadır. Kültürel miras ve şehir turunun ön planda olduğu destinasyonlarda turistlerin ekolojik dünya görüşleri üzerinde anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Ekolojik bilginin, ekolojik dünya görüşünü etkilediği sonuç, kültürel amaçlı ziyaret eden turistlerde daha yüksek çıkmıştır. Doğal kaynak ve şehir turunun ön planda olduğu destinasyonlarda turistlerin ekolojik dünya görüşleri üzerinde anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Biyosferik değerin, ekolojik dünya görüşünü etkilediği sonuç, doğal kaynak amaçlı ziyaret eden turistlerde daha yüksek çıkmıştır. Şehir turu ve kültürel mirasın ön planda olduğu destinasyonlarda turistlerin ekolojik dünya görüşleri ve sonuçların farkındalığı üzerinde anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Ekolojik dünya görüşünün, sonuçların farkındalığını etkilediği sonuç şehir turu amaçlı ziyaret eden

turistlerde daha yüksek çıkmıştır. Destinasyon ile turist arasındaki etkileşimin çevreye duyarlı davranış sergileme konusundaki katkıları ortaya koyulmaktadır. Elde edilen sonuçlar, biyosferik değer, ekolojik bilgi, sonuçların farkındalığı, sorumluluk yükleme, kişisel norm değişkenlerinin turistlerin karar verme sürecini ve çevreye yönelik duyarlı davranış sergilemeleri üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

5.2.Pratik Çıkarımlar

Çalışma kapsamında elde edilen sonuçlar, farklı destinasyon özelliklerinin turistlerin karar süreçleri üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Turistler ile destinasyonlar arasındaki etkileşimler, bireylerin çevreye yönelik davranışlarını etkilemektedir. Çalışma ile Safranbolu ili genelinde çevresel, kültürel, ekonomik boyutlarda gerçekleştirilen uygulamaların değerlendirilmesi sağlanacaktır. Çalışma destinasyona gelen turistlerin ve yerel halkın çevreye yönelik farkındalıklarının artması ve çevreye duyarlı tutum sergilemelerini teşvik edecektir. Bu katkılar, destinasyonların sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmalarını daha kolay hale getirecektir. Çevre farkındalığı ve sürdürülebilir uygulamalara yönelik okul, üniversite, sektör temsilcileri ve yerel yönetimler tarafından farklı yaş gruplarına hitap eden eğitim programlarının yürütülmesi bireylerin çevreye duyarlı davranış gösterme niyetleri üzerinde olumlu yönde etki gösterecektir.

5.3.Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışma İçin Öneriler

Konu ile ilgili değişken teoriler araştırmaya dahil edilerek araştırmanın kapsamı genişletilebilir. Çalışmaya farklı bir boyut kazandırmak adına nicel verilere ek olarak, paydaşların görüş ve önerilerinin yer aldığı nitel veriler eklenebilir. Çalışma Safranbolu ili ile sınırlandırılmıştır. Çalışma alanı genişletilerek, farklı destinasyonlarda araştırma yapılabilir. Ayrıca araştırmada gelir algısına yönelik verilen yanıtlarda gelirinin düşük olduğunu belirten katılımcı sayısı diğer seçeneklere göre yüksektir. Bu durum da araştırmanın sınırlılıklarındandır. Yerli ve yabancı turistlerin çevreye duyarlı davranışlarını anlamak adına karşılaştırma yapılabilir. Bireyleri sorumlu davranışa teşvik eden farklı faktörler araştırmaya dahil edilebilir. Destinasyona gelen ziyaretçilerin kalış süreleri ve bu sürelerin turistlerin davranışlarına yansımaları araştırmaya dahil edilebilir. Demografik, psikolojik ve çevresel faktörler araştırmaya dahil edilebilir. Farklı coğrafya ve kültürel yapıya ve bu yapıların turist davranışındaki düzenleyici rolü araştırılabilir. Yapılan araştırmalarda sadece ziyaretçilerin değil; yerel yönetim, yerel halk, alan başkanlıklarının da görüş ve önerilerinin çalışmaya önemli katkılar sunacağı öngörülmektedir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Etik Onayı: Makalede, ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde **GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism Recreation and Sports Sciences** Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

Etik Kurul Onayı: Makalede, veri toplama aşaması için gerekli etik kurulu belgesi Ordu Üniversitesi/ Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu ve 24/11/2022/15 düzenlenmiştir.

Çıkar Çatışması: Makalede herhangi bir çıkar çatışması ya da kazancı yoktur.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma, iki yazarın katkısı ile hazırlanmıştır. Katkı oranları; 1. Yazar = % 50. Yazar = % 50.

Kaynaklar

- Arkorful, V. E. (2022). Unravelling electricity theft whistleblowing antecedents using the theory of planned behavior and norm activation model, *Energy Policy*, 160(C). <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2021.112680>
- Bagozzi, R., Yi, Y. (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of the Academy of Marketing Sciences*, 16(1), 74-94. <http://dx.doi.org/10.1007/BF02723327>

- Erekli, S. & Kement, Ü. (2026). Bilgi İnanç Norm Teorisi Bağlamında Çevreye Sorumlu Davranışlar: Seyahat Amacına Göre Değerlendirme. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences (ATRSS)*, 9 (1): 492-510
- Becker, J. M., Ringle, C. M., Sarstedt, M., & Völckner, F. (2015). How collinearity affects mixture regression results. *Marketing Letters*, 26(4), 643–659. <https://doi.org/10.1007/s11002-014-9299-9>
- Bronfman, N. C., Cisternas, P. C., López-Vázquez, E., De la Maza, C., & Oyanedel, J. C. (2015). Understanding attitudes and pro-environmental behaviors in a Chilean community. *Sustainability*, 7(10), 14133-14152. <https://doi.org/10.3390/su71014133>
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. 23. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Cheng, T. M., C. Wu, H., Huang, L. M. (2013). The influence of place attachment on the relationship between destination attractiveness and environmentally responsible behavior for island tourism in Penghu, Taiwan. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(8), 1166–1187. <https://doi.org/10.1080/09669582.2012.750329>
- Çiçek, D. (2021). Çevre paradigmalarının turizme yansımaları. *Turizm Akademik Dergisi*, 8(2), 75-87. Retrieved February 26, 2026, from <https://izlik.org/JA29PB67AF>
- Denley, T. J., Woosnam, K. M., Ribeiro, M. A., Boley, B. B., Hehir, C., & Abrams, J. (2020). Individuals' intentions to engage in last chance tourism: Applying the value- belief-norm model. *Journal of Sustainable Tourism*, 28(11), 1860–1881. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1762623>
- Dijkstra, T.K. and Henseler, J. (2015). Consistent partial least squares path modeling. *MIS Quarterly*, 39(2), 297-316. <https://doi.org/10.25300/MISQ/2015/39.2.02>
- Duru, B. (2022). Eğitim Fakültesi öğrencilerinin yeni çevre paradigması ve derin ekolojiye yönelik dünya görüşlerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü: Aydın.
- Ergenekon Arslan, A. (2022). Yenilenebilir enerji kaynakları kullanımında çevresel motivasyonlar ve ahlaki normun rolü: Bilecik örneği. *Alanya Akademik Bakış*, 6(3), 2775-2808. <https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1098224>
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A. G. (2009). Statistical power analyses using G* Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41(4), 1149-1160. <https://doi.org/10.3758/BRM.41.4.1149>
- Fenitra, R. M., Premananto, G. C., Heritiana Sedera, R. M., Ansar, A., & Nisful, L. (2022). Erratum to “Environmentally responsible behavior and Knowledge-Belief-Norm in the tourism context: The moderating role of types of destinations”, *International Journal of Geoheritage and Parks*, 10(2), 273-288. <https://doi.org/10.1016/j.ijgeop.2022.05.001>
- Fornell, C., Larcker, D. F. (1981). Structural equation models with unobservable variables and measurement error: Algebra and Statistics. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 382-388. <http://dx.doi.org/10.2307/3150980>
- Fu, L., Sun, Z., Zha, L., Liu, F., He, L., Sun, X., & Jing, X. (2020). Environmental awareness and pro-environmental behavior within China's road freight transportation industry: Moderating role of perceived policy effectiveness. *Journal of Cleaner Production*, 252, 119796. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119796>
- Fuller, C. M., Simmering, M. J., Atinc, G., Atinc, Y., & Babin, B. J. (2016). Common methods variance detection in business research. *Journal of Business Research*, 69(8), 3192-3198. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.12.008>
- Ghazali, E. M., Nguyen, B., Mutum, D.S., & Yap, S.F. (2019). Pro-environmental behaviours and Value-Belief-Norm theory: Assessing unobserved heterogeneity of two ethnic groups. *Sustainability* (Switzerland), 11(12), 1–28. <https://doi.org/10.3390/su10023237>
- Hair Jr, J. F., Matthews, L. M., Matthews, R. L. Sarstedt, M. (2017). PLS-SEM or CB-SEM: Updated guidelines on which method to use. *International Journal of Multivariate Data Analysis*, 1(2), 107-123. <https://doi.org/10.1504/IJMDA.2017.10008574>
- Hair, J. F., Risher, J. J., Sarstedt, M., Ringle, C. M. (2019). When to use and how to report the results of PLS-SEM. *European Business Review*, 31(1), 2-24. <https://doi.org/10.1108/EBR-11-2018-0203>

- Erekli, S. & Kement, Ü. (2026). Bilgi İnanç Norm Teorisi Bağlamında Çevreye Sorumlu Davranışlar: Seyahat Amacına Göre Değerlendirme. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences (ATRSS)*, 9 (1): 492-510
- Hair, J.F., Ringle, C.M. and Sarstedt, M. (2013). Partial least squares structural equation modeling: rigorous applications, better results and higher acceptance, *Long Range Planning*, 46 (1-2),1-12. <https://doi.org/10.1016/j.lrp.2013.01.001>
- Han, H. (2020). Theory of green purchase behavior (TGPB): A new theory for sustainable consumption of green hotel and green restaurant products. *Business Strategy and the Environment*, 29(6), 2815–2828. <https://doi.org/10.1002/bse.2545>
- Han, H., Hwang, J. & Lee, M. J. (2017). The value–belief–emotion– norm model: Investigating customers’ eco-friendly behavior. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 34(5), 590-607. <https://doi.org/10.1080/10548408.2016.1208790>
- Han, P., Tong, Z., Sun, Y., & Chen, X. (2022). Impact of climate change beliefs on youths’ engagement in energy-conservation behavior: The mediating mechanism of environmental concerns. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 19(12),7222. <https://doi.org/10.3390/ijerph19127222>
- Harish, P., & Rao, Y. V. (2024). Research on sustainable tourism and biodiversity: A bibliometric analysis. *Anatolia*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/13032917.2023.2300120>
- Hawcroft, L.J. and Milfont, T.L. (2010). The Use (and Abuse) of the New Environmental Paradigm Scale over the Last 30 Years: A Meta-Analysis. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 143-158. <http://dx.doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.10.003>
- Henseler, J., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2016). Testing measurement invariance of composites using partial least squares. *International Marketing Review*, 33(3), 405-431. <https://doi.org/10.1108/IMR-09-2014-0304>
- Hu, L.-t., Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1– 55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>
- Hu, X., Huang, S., Chen, G., Hua, F. (2022). The effects of perceived destination restorative qualities on tourists’ self-identity: A tale of two destinations. *Journal of Destination Marketing and Management*, 25,2-11. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2022.100724>
- Işıkman, G. N. (2022). Yerinden yerlisinden; film turizmi çerçevesinde katımlı belgeseller ve turistik destinasyon sunumu. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(11), 1618–1631. <https://doi.org/10.26677/TR1010.2022.1120>
- İpar, S. M. & Aksu, M. (2022). Turistlerin yeşil otel tercihlerine yönelik algıları, çevreci davranış eğilimleri ve davranışsal niyetlerle ilişkisi. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(1), 440-463. <https://doi.org/10.33083/joghat.2022.143>
- Jaung, W., Carrasco, L.R., Richards, D.R. et al. (2022). The role of urban nature experiences in sustainable consumption:A transboundary urban ecosystem service. *Environment, Development and Sustainability*. <https://doi.org/10.1007/s10668-021-02071-y>
- Karacaoğlu, S. & Cankül, D. (2022). Turizm fakültesinde eğitim alan öğrencilerin çevresel tutumlarının “Yeni Çevresel Paradigma” bağlamında değerlendirilmesi: Eskişehir örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12(2), 347-363. Retrieved February 26, 2026, from <https://izlik.org/JA26YF79EE>
- Kock, N. (2015). Common method bias in PLS-SEM: A full collinearity assessment approach. *International Journal of e-Collaboration*, 11(4), 1-10. <https://doi.org/10.4018/ijec.2015100101>.
- Lee, C. K., Olya, H., Ahmad, M. S., Kim, K. H., & Oh, M. J. (2021). Sustainable intelligence, destination social responsibility, and pro-environmental behaviour of visitors: Evidence from an eco-tourism site. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, 365-376. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2021.04.010>
- Lin, M.-T., Zhu, D., Liu, C. & Kim, P. B. (2022). A meta-analysis of antecedents of pro-environmental behavioral intention of tourists and hospitality consumers. *Tourism Management*. 93,104566. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104566>

- Liobikien, G., & Poškus, M. (2019). The importance of environmental knowledge for private and public sphere pro-environmental behavior: Modifying the value-belief-norm theory. *Sustainability*, 11, 3324. <https://doi.org/10.3390/su11123324>.
- Liu, B., Kralj, A., Moyle, B., He, M., & Li, Y. (2024). Perceived destination restorative qualities in wellness tourism: The role of ontological security and psychological resilience. *Journal of Travel Research*, 0(0), 1-18. <https://doi.org/10.1177/00472875241230019>.
- Lorenzo-Romero, C., M.-D.-C. Alarcón-del-Amo, and J.-A. Crespo-Jareño. (2019). Cross-cultural analysis of the ecological behavior of Chilean and Spanish ecotourists: a structural model. *Ecology and Society*, 24(4):38. <https://doi.org/10.5751/ES-11343-240438>
- Loureiro, S.M.C., Guerreiro, J. & Han, H. (2022). Past, present, and future of pro-environmental behavior in tourism and hospitality: A text-mining approach, *Journal of Sustainable Tourism*, 30(1), 258-278. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1875477>
- Luo, W., Tang, P., Jiang, L., & Su, M. M. (2020). Influencing mechanism of tourist social responsibility awareness on environmentally responsible behavior. *Journal of Cleaner Production*, 271, 122565. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.122565>.
- Malhotra, N.K. (2004). Marketing research an applied orientation, 4th ed., Pearson Prentice Hall, NJ.
- Megeirhi, H. A., Woosnam, K. M., Ribeiro, M. A., Ramkissoon, H., & Denley, T. J. (2020). Employing a value-belief-norm framework to gauge Carthage residents' intentions to support sustainable cultural heritage tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1738444>.
- Ozbey, D. O., Coskun Degirmen, G., Guven, Y., Gozen, E., Hicyakmazer, C. T., Yalız Solmaz, D., & Aytakin, A. (2024). How does environmental education moderate local people's commitment to the environment and intention to support tourism development?. *Sustainability*, 16(13), 5646. <https://doi.org/10.3390/su16135646>
- Pan, T., & Zhou, W. (2024). Navigating pro-environmental behavior among tourists: The role of value-belief-norm theory, personality traits, and commitment. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 61, 226-239. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2024.10.010>.
- Panwanitdumrong, K., & Chen, C. -L. (2021). Investigating factors influencing tourists environmentally responsible behavior with extended theory of planned behavior for coastal tourism in Thailand. *Marine Pollution Bulletin*, 169, 112507. <https://doi.org/10.1016/j.marpolbul.2021.112507>.
- Park, C., Lee, S., Lee, C. K., & Reisinger, Y. (2022). Volunteer tourists' environmentally friendly behavior and support for sustainable tourism development using Value-Belief-Norm theory: Moderating role of altruism. *Journal of Destination Marketing & Management*, 25, 100712. <https://doi.org/10.1016/j.jdmm.2022.100712>.
- Park, E., Lee, S., Lee, C., Kim, J.S. & Kim, N. (2018). An integrated model of travelers' pro-environmental decision-making process: The role of the New Environmental Paradigm. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 23(10), 935-948. <https://doi.org/10.1080/10941665.2018.1513051>
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y., & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: a critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.88.5.879>
- Rasoolimanesh, S. M., Chee, S. Y., & Salee, A. (2024). Scale development for measuring sustainability of urban destinations from the perspectives of residents, tourists, businesses and government. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-25. <https://doi.org/10.1080/09669582.2024.2329682>
- Ritchie, W.B., Prideaux, B., Thompson, M. & Demeter, C. (2022). Understanding tourists' attitudes toward interventions for the Great Barrier Reef: An extension of the norm activation model. *Journal of Sustainable Tourism*, 30(6), 1364-1383. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1948048>
- Rosenthal, S. (2022). Information sources, perceived personal experience, and climate change beliefs. *Journal of Environmental Psychology*, 81(1), 101796. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101796>

- Erekli, S. & Kement, Ü. (2026). Bilgi İnanç Norm Teorisi Bağlamında Çevreye Sorumlu Davranışlar: Seyahat Amacına Göre Değerlendirme. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences (ATRSS)*, 9 (1): 492-510
- Sarrasin O, Crettaz von Roten F, Butera F. (2022). Who's to Act? Perceptions of intergenerational obligation and pro-environmental behaviours among youth. *Sustainability*, 14(3),1414. <https://doi.org/10.3390/su14031414>
- Sharma, R. & Gupta, A. (2020). Pro-environmental behaviour among tourists visiting national parks: application of value-belief-norm theory in an emerging economy context. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 25(8), 829-840. <https://doi.org/10.1080/10941665.2020.1774784>
- Sharmin, F., Sultan, M. T., Badulescu, A., Bac, D. P., & Li, B. (2020). Millennial Tourists' Environmentally Sustainable Behavior Towards a Natural Protected Area: An Integrative Framework. *Sustainability*, 12(20), 8545. <https://doi.org/10.3390/su12208545>
- Sparks, A.C., Henderson, G. L., Sriram, S.K. & Smith, E. R.A.N. (2021). Measuring environmental values and identity. *Society & Natural Resources*, 34(3), 291-310, <https://doi.org/10.1080/08941920.2020.1817644>
- Stern, P. C. (2000). New environmental theories: toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407-424. <http://dx.doi.org/10.1111/0022-4537.00175>
- Stern, P. C., Dietz, T., Abel, T., Guagnano, G. A., & Kalof, L. (1999). A Value-Belief-Norm Theory of Support for Social Movements: The Case of Environmentalism. *Human Ecology Review*, 6(2), 81–97. <http://www.jstor.org/stable/24707060>
- TDK (Aralık, 2022). Sözlük. Retrieved February 26, 2026, from <https://sozluk.gov.tr/>
- Tenenhaus, M., Esposito Vinzi, V., Chatelin, Y-M. and Lauro, C. (2005). PLS path modeling. *Computational Statistics and Data Analysis*, 48(1), 159-205. <https://doi.org/10.1016/j.csda.2004.03.005>
- Ünal, A. B., Steg, L., & Gorsira, M. (2018). Values versus environmental knowledge as triggers of a process of activation of personal norms for eco-driving. *Environment and Behavior*, 50(10), 1092–1118. <https://doi.org/10.1177/0013916517728991>
- Vorhees, C. V., & Williams, M. T. (2016). Cincinnati water maze: A review of the development, methods, and evidence as a test of egocentric learning and memory. *Neurotoxicology and Teratology*, 57, 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.ntt.2016.08.002>
- Wang Z, Nie L, Jeronen E, Xu L, Chen M. (2023). Understanding the Environmentally Sustainable Behavior of Chinese University Students as Tourists: An Integrative Framework. *Int J Environ Res Public Health*. 14;20(4):3317. <https://doi.org/10.3390/ijerph20043317>
- Waris, I., Iqbal, A., Ahmed, R., Hashim, S. and Ahmed, A. (2024). Values and information publicity shape tourists' intentions to visit green hotels: An application of the extended value-belief norms theory. *Management of Environmental Quality*, 35(4), 780-798. <https://doi.org/10.1108/MEQ-04-2023-0130>
- Whitmarsh, L., Player, L., Jiongco, A., James, M., Williams, M., Marks, E., Kennedy-Williams, P. (2022). Climate anxiety: What predicts it and how is it related to climate action?. *Journal of Environmental Psychology*, 83.101866. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101866>
- Woosnam, K. M., Ribeiro, M. A., Denley, T. J., Hehir, C., & Boley, B. B. (2022). Psychological antecedents of intentions to participate in last chance tourism: Considering complementary theories. *Journal of Travel Research*, 61(6), 1342-1357. <https://doi.org/10.1177/00472875211025097>
- Wu, X., Zhong, C., Chen, H., & Zou, X. (2024). Assessment on the Environmental Concern Level and Driving Mechanism of Beach Recreationists Based on the New Ecological Paradigm Scale. *Sustainability*, 16(8), 3292. <https://doi.org/10.3390/su16083292>
- Xiong, W., Huang, M., Leung, X.Y., Zhang, Y. and Cai, X. (2023). How environmental emotions link to responsible consumption behavior: Tourism Agenda 2030. *Tourism Review*, 78(2), 517-530. <https://doi.org/10.1108/TR-01-2022-0010>
- Yamagishi, K., & Sañosa, A. R. (2024). Does tourism fatigue impact support for natural protected areas' sustainability?. *Current Issues in Tourism*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/13683500.2024.2402038>.
- Zarei, I., Ehsani, M., Moghimehfar, F., & Aroufzad, S. (2021). Predicting Mountain Hikers' Pro-Environmental Behavioral Intention: An Extension to the Theory of Planned Behavior. *Journal of Park & Recreation Administration*, 39(3). <https://doi.org/10.18666/IPRA-2020-10347>.

Erekli, S. & Kement, Ü. (2026). Bilgi İnanç Norm Teorisi Bağlamında Çevreye Sorumlu Davranışlar: Seyahat Amacına Göre Değerlendirme. *GSI Journals Serie A: Advancements in Tourism, Recreation and Sports Sciences (ATRSS)*, 9 (1): 492-510

Zhang, Q., Zada, M., Khan, S., Haddad, H., Alramahi, N., & Ahmed Nureldeen, W. (2024). Exploring the role of tourist pro-environmental behavior in autonomous vehicle adoption: A TPB and PLS-SEM approach. *Sustainability*, 16(20), 9021. <https://doi.org/10.3390/su16209021>

Zhushi-Etemi F., Ceka R., Çadraku H. et al. (2020). The use of NEP scale to evaluate the environmental worldview of the employees in the city of Kacanik in Republic of Kosovo. *Environment, Development and Sustainability*. <https://doi.org/10.1007/s10668-020-00958-w>

All articles published in this journal are licensed under the Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0). This license permits the copying, distribution, and reuse of the published articles (the work) for non-commercial purposes, provided that appropriate credit is given. Commercial use is subject to permission. Authors retain the copyright of their published articles and grant the journal a non-exclusive right to publish and distribute the work.